

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કાપીગણિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૬૦૨

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ

૮૮૧૨૧૦૧ ૮૧૬/૮૧

વિષય

ન્યસની વકીલ.

~~સુરત સુરત સુરત~~

તાપી નદીને કીનારે પ્રસિદ્ધ સુરત બંદર છે. એ બંદર મારશ્વે અગાડીના વખતમાં ઇરાન અરબસ્તાન યુરોપ મિસરદેશ પુર્વ આફ્રિકા વિગેરેનો નિકાસ અને આયાત બેંધાર હિંદુસ્તાન જોડે ચાલતો હતો. એ વંપારી શહેરમાં આજથી થોડાંક વર્ષ પર એક નિર્લજરાય અને તેના મીત્ર દુઃખેશ્વર રહેતા હતા. નિર્લજરાયની સ્ત્રીનું નામ ક્ષમાવતિ હતું અને તેની એ પડોશજોનાં નામ સુમતિ અને કુમતિ હતાં.

નિર્લજરાય મુસદ્દી વર્ગનો હતો અને તે કાયદાનો અભ્યાસ કરી વકીલાતની બારે પરીક્ષા પાસ થયો હતો.

દુઃખેશ્વરના પિતા પ્રસિદ્ધ શાસ્ત્રી હતા અને તે ન્યાય મિ. માંસા વિગેરેથી વાકેફ હતા—પવિત્રતા સદાચરણ એ આ કુટુંબમાં વાસ કરી રહ્યાં હતાં; પરંતુ આપણા દુઃખેશ્વર કુટુંબમાં કલંક રૂપ હતા અને તે દુઃખી થવામાં અને કર્યામાં મગ્ન માનતા. ક્ષમાવતિનો સ્વભાવ શાન્ત મિલનસાર અને સહનશીલ હતો. સુમતિ સારી સલાહ આપી લોકને સારે રસ્તે ચડાવવામાંજ મગ્ન રહેતિ.

દુઃખેશ્વર—રાયજી (નિર્લજરાય) ચાલો ડાહ્યા કમરા થઇ ફરવામાં શો માલ છે. હુઆડની માફક જાના માના ફરવું હરવું એમાં કાંઈ મજા નથી. ખાવું પિવું અને મજા મારવી એજ પૈસાનો ખર્ચ ઉદ્દ્યોગ છે. પેલા તમારા પડોશી નકરા સાહ જે જે કરતા મુઆને લાખ રૂપીયા મેલી ગયા એમાં પૈ એમના ક્યા છોકરાએ એમની જોડે બેસી !

નિર્લજરાય—ખરી વાત દુઃખેશ્વર ખાધું પિવું તે બાપડું. કમરે

છેત્રીઓ આપી છે તેનો ઉપભોગ ન કર્યો તો જીવ્યા અને ન જીવ્યા સરખા, હું તું ધારે છે એવો કાચો નથી. પેલા ફરાગજી અને લોખોતોની યુરોપ શોપમાં જઈ આપણે ખાનગી ગટ્ટા ખોલીએ છીએ, અને તે ધડીની લેજત તારા જેવા બામણા શુ સમજે ?

દુઃખેશ્વર--જેસો રાયજી જેસો તમે લોખોતે ફરાગજીને ત્યાં જઈ મજા કરો છો તો અમે બહેચરાજીના મંદિરમાં માતાને નંવેદ કરી પાન કરીએ છીએ, તેની ગમત ચોરજી છે. રાયજી પિયે તે પાય ખાય તે ખવાડે, તમારી મોંની બઝાહ અમે ન માનીએ.

નિર્લજરાય--કાલે ચાર વાગે કચેરીમાં આવજો પછી ત્યાંથી આપણે લોખોતે ત્યાં જઈશું.

દુઃખેશ્વર--કાલે આપણે મળીશું પણ અત્યારે ચાલો આપણે ઘેર.

નિર્લજરાય--હા ચાલોત્યારે અહિં આવી મુદ જોવા જેસી રહે. તું મને ગમતું નથી. જરા ખ્યાલાનો ચમત્કાર તો બતાવો.

દુઃખેશ્વર--હો રાયજી માતાજીનું નામ દમ ગટગટાવી જાય. આહા! મારી તો ખત્રી થઈ કે રાયજી તમે તો રિંદા છો. પાણી પણ માંગ્યું નહિ.

નિર્લજરાય--અમને તે બેસાં જેવા કાંગાં બાંગા ધાર્યા કે. અમે પેલા બાયસા જેકશન અને હિંમતરાય જેવાં ચેમ્પીયન અને શેરી પીનાર નહિ. ખાન્ડી, બેવડો સ્ટુકેટનો ગ્લાસ તો શું પણ ખાટલી ચઢાવી જઈએ.

દુઃખેશ્વર--શાખાશ ફાંકડા, ચડાવવામાં તારાથી હું તેવો નથી. (અન્ને ચક્રચુર થઈ ગાળા ગાળી ધમા ધમી કરવા લાગ્યા.)

નિર્લજરાય—ધર બહાર ઉતરી લથડીયાં ખાતો ગંધાને મ્હો-
ડે ગંધાતા બોલ બોલતો ધર તરફ ગયો.

ક્ષમાવતિ—અરે આ શું? કાંઈ વિચારતો કરો ધનુ માંદો
છે તેની પાસે બેસી આસના વાસના કરવાની વખતે આ કરી ક્યાંથી
આવ્યા.

નિર્લજરાય—શંખણી પાણી લાવ.

ક્ષમાવતિ—લ્યો પાણી. ઉપર જઈ છાનામાના સુધ રહેજો.

નિર્લજરાય—મારે સુવું હશે તો સુધશ તું મને શીખામણ
દેનારી કોણ? રાંડ ગણવી.

ક્ષમાવતિ—ઉપર જઈ સુધ જાવ તો સાફ, ધનુની તળીયત
સારી નથી. દાકતર નિશાશે મુકતા ગયા.

નિર્લજરાય—બોગ તારા. સુધ રાંડ તું અને તારી ધનુ. બોગ
તારા અને તારા દાકતરના. (એમ કહી એક બે લપડકો જડાવયા જતાં
બોંયપર ચત્તાપાટ પડે છે.)

ક્ષમાવતિ—ઘોટલે આવી બેન સુમતિ, બેન સુમતિ જરા અ-
હિં આવોને.

સુમતિ—અરે રે રે! બોલવામાં કાંઈ માલ નથી.

ક્ષમાવતિ—ખારણું બંધ કરો. (બે જણાં મળી નિર્લજરાયને
ઉચકી ખાટલામાં સુવાડે છે.)

કુમતિ—ક્ષમાવતિ, ક્ષમાવતિ જરા ખારણું ઉઘાડો.

ક્ષમાવતિ—ધનુ બહુ બિમાર છે અને હું જરા કામમાં છું.

કુમતિ—કોને કામ નથી કામ બંધાને છે મારે જરા દીવો ક-
રવો છે. દીવો કરી આવી જઈશ. તમારા ઘરમાં ઉભા રહેવા કોણ નવરૂં છે.

ક્ષમાવતિ—ગુસ્સે શું કરવા થાવ છો? મારાથી ઉધડે તેમ નથી.

કુમતિ—હું તને ઓળખું છું તારાં અને તારા ધણીના લક્ષણ જાણું છું પેલી તારી સગી સુમતિને પગવાર પર ઘરમાં ધાલી અને પેલો તારો માટી મંધાતો ગાળો દેતો લથડીયાં ખાતો કીચડ વાળે લુગડે આવ્યો તે કોણ નથી જાણતું ?

ક્ષમાવતિ—એન આમ શું કરવા જોલો છો. જે વાત જાણુતા હો તે પીજવ.

કુમતિ—મેર રાંડ પીચે તારો ધણી ને પીચે તું હું શું કરવા પીડ.

ક્ષમાવતિ—માફ કરજો મારો ધણી પોતાની જાતે પોતાની ફજેતી કરે છે એથી વધારે ફજેતી બીજી કોણ કરી શકવાનું છે વાસ્તે મેં તમને મારા ધણીની વાત ન કરવા કહ્યું.

કુમતિ—મોટી સાંઘવી ન જોઈ હોય તો. મારે શું તારા ઘરમાં પુજો મુકવા આવવું છે. (સુમતિ નિર્લજરાયને સુવારી પોતાને ઘેર ગઇ ક્ષમાવતિએ પોતાની બીમાર છોકરીની આસના વાસના કરવામાં રાત પુરી કરી. નિર્લજરાય લવારી કરી ઉલટી કરી પથુવત સ્થિતીમાં રાત ગાળી પો શટતાં નિશો ઉતરે શુદ્ધિમાં આવ્યો.)

ક્ષમાવતિ—સાંભજો. ધનુ ધણી બીમાર છે આજનો દહાડેતકહાડશે એમ મને લાગતું નથી, દાકતર પણ તેમજ કહે છે તેથી તમે આજ કચેરી જતા નહિ.

નિર્લજરાય—ડીક.

ક્ષમાવતિ—મેં કાંઈ સહેજ સાજ આવવાનું કરી મુક્યું છે તે દાતણપાણી કરી નાહી ઘોષ ખાઈલો.

નિર્લજરાય—મેં દાતણ પાણી કર્યો છે નાહો પણ હું પણ

મને મોળ આવે છે અને ભુખ નથી મારે કચેરીમાં કામ છે વાસ્તે હું કચેરી જઈશ.

ક્ષમાવતિ—ધનુ આજનો દહાડો કાઢે તેમ નથી. મારું મન ધણું પોચું થઈ ગયું છે. હું સિંમતદારી ગઈ છું. ઘેર રહો તો સારું.

નિર્લજરાય—મારે કચેરીમાં અગત્યનો મુકરદમો ચલાવવાનો છે તે પુરો થયે તરત પાછો આવીશ.

ક્ષમાવતિ—સુમતિ, સુમતિ, જરા આવોને ધનુ ગાહુ મનરાય છે.

સુમતિ—ક્ષમાવતિ, ગભરાતિ નહિ રહતી નહિ ધનુનો આખર વખત છે. ધીરજ રાખી રામનામનો પોકાર એના કાનમાં કર અને હું ગીતા મોટેથી વાંચું છું. (ધનુએ દેહ છોડ્યો તેને નવરાવી તુલસી જવ વિગેરે મેલી ચોકે નાખી.)

સુમતિ—અધ્યા નરોત્તમ જ તારા શેઠ નિર્લજરાયને ખોલાવી લાવ

નરોત્તમ—સુમતિ જા, મારા શેઠનો કોણ જાણે ક્યાં હશે. કચેરીનું નામ દહ કલાલોની દુકાનોમાં જઈ પૈસાને શરીર બગાડે છે અને રજેત થાય છે.

સુમતિ—જ્યાં હોય ત્યાંથી સમજવી લઈ આવ. (ન્યાતમાં અને પોગમાં મોત થયાની ખબર થયાથી ન્યાતના તથા પોગના બાયડા બૈરાં ભોગાં થયાં છે અને રડા રડા આલી રહી છે. દેહ મુક્યાને બહોળ વખત થયાથી વાંસ દુણી વિગેરે આવ્યાં છે. એટલામાં નરોત્તમ નિર્લજરાયને સધરામમાં ધાલી ધર અગાડી લાવે છે. સધરામમાંથી બહાર કાઢતાં તેમના મોંમાંથી બહમોહ હોડે છે માખીઓ જણુજણુ છે અને ન્યાતના બાયડા હાથ જાલી ધસડી લેમને ધરમાં લઈ જાય છે.

નિર્લજરાય—રાંડ ક્ષમાવતિ આમ આવ આરે તારું કામ છે.

સુમતિ--રાયજી તમારું શરીર સાઈ નથી તમે પેલા કામજી પર સુધ જાવ.

નિર્લજ્જરાય--મેર રાંડ તુ મારા ઘરમાં ક્યાંથી આવી નીકળ નીકળ. (બાયડાઓ પરાણે પરાણે ઘસડી લઈ જઈ ઘરના એક ઓરડામાં પુરે છે જ્યાં નિર્લજ્જરાય ધરતો સામન સરંજામ પછાડે છે અને બાગે ફાટે છે.)

સુમતિ--ભાઈ જસવંતરાય તમે તમારું કામ કરો. દીકર કરવા-માં કાંઈ લાભ નથી. (જસવંતરાય તથા જીન બાયડા મળી મડદુ બાંધી રમશાન લઈ જઈ અગ્નિ દાહ વિગેરે દે છે.)

ક્ષમાવતિ--મારા જેવી અભાગણી કોણુ હશે. ધણી પોતાના નામનો ભાવ દરરોજ પુરે પુરે બજાવે છે.

મારી એકની એક પુત્રી ધતુ ડાહિ અને ધીરજ વાળી હતી એ ગને કેટલી ધીરજ આપતી અને મારો દુઃખી સંસાર ગાળવા મદદ રૂપ થતી; અરે ઇશ્વર તે પણ તેં લઈ લીધી. બાયડો નો દુઃખ રૂપજ છે. પણ અરે બોલ્યે શો ફાયદો ! અરે ઇશ્વર આ શું થયું.

સુમતિ--એન તારી ધીરજ ક્ષમા અને દ્રઢતા અસાધારણ છે તારા પતિને તેં પવિત્ર માની અત્યાર લગી પુન્યો છે, ધીરજ રાખ, ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે દુઃખનો પણ અંત છે.

ક્ષમાવતિ--એન, તમારી ગને ધણી મદદ છે.

સુમતિ--તું સતિ છું. ઇશ્વર તારું બલુ કરશે. તારી પતિ સેવાથી તેં પતિન વ્રત શું છે તે જાણી આપ્યું છે. આ બવતી સગાઈ છુટતાં તારું કલ્યાણ નક્કી છે એમ મને દીસે છે.

(કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે. એ રાહ.)

ખરે દાર સંગ જે કરે, પછી તે પસ્તાવામાં પડે. (ટીક)

દાર કેરી સંગત કરવે, મનની શકિત ટળે;

મનુષ્ય સરીખું રૂપ ધરીને, ખરની માફક ફરે. ખરે૦-૧

એક વકીલ બહુ અડકત વાળા, પડ્યા જોડી આ લતે;

કાયદા-કાયદા પૂરા નહીં, અહીં તહીં આચડે. ખરે૦-૨

એક દીનતો ખુબ દાંસીને, આગ્યા પોતે ધરે;

પતિ જોલી “આ શું કરિયું? પુત્રી માંદી અરે!” ખરે૦-૩

વનિતાના આ વેળુ સુણીને, બાઘતો બનિયા ગુપ્તે;

પણ જોરસાથી મારવા દોડતાં, જાતે પડિયા ખરે. ખરે૦-૪

પતિએ પાડોશીની સ્થાયે, નાંખ્યા ખાટલાપરે;

ધણુ ધણુ બિપાયો લીધે, શુદ્ધિ આવી જરે. ખરે૦-૫

બીજે દીને પતિ આ વીર, લાલા પ્રત્યે વટે;

“આજે તમે કોટ ના જશો, પુત્રીનું દુઃખ વધે.” ખરે૦-૬

ખરા કામાર્થુ!! જોલી ઉઠ્યા, “કોટ કામ છે જરે;

“ઝટપટ ઝટપટ પાળો આવીશ, વાર ન લાગે મને.” ખરે૦-૭

પણ લાલા કોટ પહોંચ્યા, પુત્રી પહોંચી સ્વર્ગે;

પતિ કહે ગુમાસ્તાને “જા તોડી લાવ એમને.” ખરે૦-૮

થોડી વારે ગુમાસ્તો આગ્યો, માડી ધાલી ધરે;

મુખેથી ફીણ વહું જાયને, વળી માખ બણબણે. ખરે૦-૯

બામને લઇને ખાટલે નાંખ્યા, બાન જરી નવ મળે;

પુત્રી ત્યાં સમજાને પહોંચી, બળી આખ સદ્ય અરે. ખરે૦-૧૦

બાધને અંતે શુદ્ધિ આવી, ધિક્ક ધિક્ક જાતે કરે;
 દારૂ લેવાના સોગન લઇને, આંખે જળા ખુગ બરે. ખરે-૧૧
 દારૂને દીપક સમ માની, સજ્જન કો નવ અડે;
 મૂખાંઓ પતંગ થઇને, ઉપર તૂટી પડે. ખરે-૧૨

ગોહારાણી.

રંગલો—ગટા શેઠ આજે તું આપના આગળ ગોહારાણીનો શર્સ
 બતાવી જતાવનાર છું.

ગટાશેઠ—હીક એ ક્યા દેશનો રાણો છે.

રંગલો—ભરતખંડના જુદા જુદા દેશના તમાગ બાગમાં એ વસે
 છે અને હાલના ખીજા રાણા જેવો એ પણ નામનો રાણો છે.

ગટાશેઠ—ભરતખંડના ઇતિહાસમાં આવું નામ મેં વાંચ્યું કે
 સાંભળ્યું નથી.

રંગલો—સાહેબ તમારું કહેવું જોટું ખરું છે તેટલું માંડે કહેવું
 પણ ખરું છે. આ વિશાળ દેશના જુદા જુદા નગર અને શહેરોમાં તે
 તેના અમુક વિભાગમાં વસેછે અને આવા લતાને ગોલવાડ કહેછે. અને
 ત્યાંના દરેક ગોહારાણી રાજા છે.

ગટાશેઠ—તું તો ખરેખર મશ્કરો છું. તેનો કાગનો વાધ કયો.
 આ રિતે તો શું અમે અમારા ધરના રાણા નથી. ?

રંગલો—બસે શેઠ બસે તમને ગટાશાહ મટી શું ગટા
 રાણા થવું ગમે છે કે ? બસે તેમ હો.

ગટાશાહ--મેર હરામખોર અમારું ખાઈ અમારું ખોટું બોલે
 છે કે !

રંગલો—અરે શેઠ સાહેબ નાના જુલ્યો રાણા સાહેબ ગદા-
રાણા સાહેબ, માફ કરજો મેં તો આપને આપના ગમતા નામથી બોલા-
વ્યા છે.

ગદાશેઠ—ચુપ મુખ ચુપ જો ફરીથી જોલ્યો તો આ ખાસકુ
અને તારૂં માથું કાંઈ ખીજી વાતચીત કરતાં આવડતી હોય તો કર-
નહિ તો જા.

રંગલો—સાહેબ માફ કરો. મોટાની મક્કરી કરવામાં પેટપર
પગ મુકવાનો સંબંધ છે. સાંભળો સાહેબ, અમથો રાણો અને તેનો દી-
કરો કચરો અને તેની બેરી લખમી અને દિકરી પારવતીનો તમાશો.

રંગલો—અલ્યા અમથા રાણા અને કચરો તમે ક્યાં જઈ આ-
વ્યા. આમ ડોલતા ડોલતા કેમ આવો છો ?

અમથો અને કચરો—મેર સાળા દુકડા રોટલા ખડ અમારી
ચપટી કણકી માગી ખાઈ પેટ ભરનાર તું અમને કાણ પુછનાર અમે
ક્યાં જઈ આવ્યા. ?

રંગલો—જાલારાણા તમારી ચપટી ખાઈ હું મોટો થયો
ખરી વાત.

અમથારાણા—બોલોને તમે ક્યારે કમાયા છો કે તેમાંથી ચ-
પટી આપી મને નભાવ્યો.

અમથો—અમારે ઘેર આવી ચપટી માગી તારૂં પાપી પેટ
ભરે છે અને અમારૂં ટાળ કરે છે. બોલ આ ઘર કોનું છે; આ કાંગર
ની કોઠીઓ આ ચોખાને કણકી કોનાં છે ?

રંગલો—જાલારાણા ગળો વ્રણ કરતા નહિ. આ ધરતો તમાર
ખાપ વનાર્ષિએ બાંધ્યું હતું અને પેલી જોરડીઓ પણ તેણે જ બાંધી

તમને વારસામાં આપી હતિ. મારા બાપના સમ અમથારણા સાથુ બોલ એ ઝોરડીઓ હવે તારી છે કે ?

કચરો—બાપા આ પેટ ભરો આપણી ફજેતી કરવા આવ્યો છે. નિકળ હસમળોર તે શું એ પૈસા ધીર્યા છે કે તું દગ્ગાવનો આવે છે ?

રંગલો—કચરાના પૈસા ધીરનાર તો પેલા ગટાશેઠ છે. અને ઝોરડીઓ તો તેમને ઘેર છે.

અમથો—અહ્યા લુચ્યા તારે એમાં શી લેવા દેવા તે ડાહ્યા થાય છે. બાળ તારું ડાહપણ તારી લુચી ચુપ રાખ.

રંગલો—વાર તારે ઝોરડીઓ તો ગટા શેઠને ઘેર છે. તમે બન્ને વનાર્પિને પેટ લાયક ઉડ્યા. બાપ દાદાની કમાઈ વાણીઆને ઘેર ગઈ અરો દરરોજ કાળુ ધોળુ કરી ગંધાતે મોઢે લથડીયા ખાતા ખાજોમાં પડતા આજોટતા ઘેર આવી આગર તો સારી કાઢી-ધીકા ધીકા ધીકા!

અમથો અને કચરો લાત ખાસડાં અને કમકાળ હાથમાં લઈ મારવા જાય છે. અને તેમ કરતાં અથડાઈ પથરપર પડે છે અને તેથી અમથાનુ માથુ ઝૂટે છે અને કચરાના દાંતમાંથી લોહી નીકળે છે. (પારવતી ગો-લારણાની છોકરી.)—

મા. મા. ઉઠ, ઉઠ મારા બાપ અને કચરો પીને આવ્યા છે. અને પેલા રંગલા નેડે ગાળા ગાળી અને મારા મારી કરતા માથુ ઝૂટ્યું અને દાંત ભાગી પડ્યા અને લોક બરાયા છે અને ગમે તેમ બોલે છે.

લક્ષ્મી—હું શુ કર મને મારીજુડી મારી પાસેથી પૈસા લઈ જાય છે. પૈસા નથી આપતી તો ચોખા ધુળને ભાવે આપી દે. અથવા વાસણ લેઈ વેચી આવે છે. કહ્યું કહાવ્યું સાંભળતા નથી હું રોજ ફજેતી કરે છે. ભોગ છે માથ.

પારવતી—મા રોટલા કરતી બધ થા. હાથ ધો અને પાણી-
નો ઘડો લાવ.

(લખમી અને પારવતી પાણીનો ઘડો લાવે છે અને રંગલાની મદદ-
થી બન્નેના માથા પર ટાઢા પાણીનો ઘડો રેડે છે અને લુગડાં બદલાવી
બન્નેને ઘરમાં ઘસડી લઈ જાય છે.)

રંગલો—એન લખમી હું અમથા અને કચરાને વારંવાર નિ-
શા ન કરવા કહું છું તેઓ ન કરવા વચન આપે છે પણ પાણી
શકતા નથી.

લખમી—ખરીવાત ભાઈ રંગલા કલાલની દુકાનો અગાડી થોડી
હતી અને દૂર હતી તે સાડે હતું. દુકાનો પાસે આવવાથી અને વધ-
વાથી આ અકરમી બાયડાઓ દરરોજ પીએ છે, અમારા હાડકાં હળવાં
કરે છે અને અમને નાગાં ઉધાડાં કરી મુક્યાં છે. પેલી ઝોરડીઓ ગ-
ટા રોકેને ઘેર ગઈ છે. વખત બારીક છાંદુબ કાળ અને મરકી ત્રાહતા-
હ પોકરાવે છે અને કામ મળતું નથી. ખાવાનું એકવાર પણ મળતું
નથી. વાણીયા, ખત્રી, નાગરને ઘેર માથા ફેડ વેતર કરી દુકારા હોકારા
ખમીને એંડુ જીડુ મળે તે લાની ઘર નભાવીએ છીએ.

રંગલો—હા બા. મારાથી કાંઈ અણબધું નથી. ખાતી વખતે
બધા તૈયાર છે. તમારે નશીબે ધંધો કરવાનો અને માર ખાવાનો આ-
વ્યો છે. જો કલાલની દુકાનો ઝોછી થાય અને આધી ખસે તોજ ઠીક
નહિ તો આ ઘર પણ તમારું હતું ન હતું થઈ જશે.

અમથા—(હો. હો. હો. કરી ઉલટી કરે છે અને તે જોડે
સવારે ખાધેલું અનાજ જેવું અને તેવું દુર્ગંધ મારતું બહાર આવે છે
અને ઝોરડામાં દારૂની દુર્ગંધ પ્રસરે છે.

પારવતી—ભાઈ રંગલા અમારી આખી નાતની આ

પૈસા આપવા ગાળો અને ગાર ખાવો દુર્ગમ વેઠવી અને ઉશેડવી.

રંગસો--મારાથી કશું અશુભનશું નથી. આ જોલવાડના ઘરો નાગર વાણીઆ ક્ષત્રીને ઘેર ગયાં છે. તમારે ઘેર સો સો કળકી ડાંગર જોતો અને પાંચ સાત જોલા રહેતા તે ક્યાં છે પ્રભુ ! પ્રભુ ! હજાર તમારી મદદે આવે અને આ પીઠા બંધ કરાવો.

અમથો--અલી શું છે શું છે? આ રંગસો કેમ આવ્યો છે જે.

લખમી--કાંઈ નહિ. કાંઈ નહિ.

અમથો--જોલને રાંડ એ કેમ આવ્યો છે.

લખમી--તમે અને કચરો નિશો કરી આવ્યા ગાળાગાળી અને માત્રગારી કરી ગંદી ખાળેમાં પડ્યા અને માથા ફેડ્યા ત્યારે રંગલાએ મદદ કરી તમને ઘરમાં ઘસડી આણી ખાટલાપર નાંખ્યા.

અમથો--ખર ખર. શું કર. પેલા નથવાએ અણસારો કરી મને તથા કચરોને પીઠામાં જવા કહ્યું. જોડુ સગજવા છતાં નિશાની લાલચમાં લપટાઈ મેં નિશો કર્યો અને તમને ગરીબડીએને હેરાન કરી અમે જાણીએ છીએ જે જોડુ છે પણ અમારું મન માંડડ જેવું છે.

લખમી--અમે નિશો નથી કરતાં અને પીડીએ નથી પીતાં અને આખો દહાડો વૈતરું કરી તમારું અને અમારું પેટ ભરીએ છીએ જોરાંજોને નિશા વગર ચાલે તો તમારે કેમ ન ચાલે.

અમથો--અમારી કટેવ અને વ્યસનથી અમારી શાખ ખોઈ છે. શાહુકાર અમારી શાહીથી એક જનાદી પણ ધીરતા નથી. તારા સાથીઆથી રૂપીયા ધીરે છે. શું કરીએ લાચાર હું વ્યસનનો ગુલામ છું. અને કચરો પણ મારે લીધે ખરાબ થયો છે. હવે તો મરે છુટશે.

પારવતી--નિશો ન કરવાનું નક્કી કરી છોડો તો છોડાય.

જો પમથો--દુકાનો જોલવાડ પાસેથી ખસે અથવા સમુજગી બં-

ધ થાય તોજ નિશો કરવા ન જવાય.

લખમી—સરકાર અમારી ગરીબ સ્ત્રીઓ પર દયા આણી દુકાન બંધ કરે, તો આ વ્યસની ગોલાઓ વ્યસનથી છુટે.

રંગલો—હું તમારી તમામ ન્યાતને ઓળખું છું. તમારી ન્યાતની બેરીઓ નિશો નથી કરતી એ હું જાણું છું. તેથી તમારી શાખ પર શાંદુકાર પૈસા ધીરે છે.

લખમી—હા બાઈ બાઈ અને છોકરાઓએ શાખ ગુમાવી છે.

રંગલો—લખમી અને પારવતી તમે શાક્ષાત અગ્નિકાને અવ-
તાર છો. એન અને બેરી તરીકે તમારું વર્તન પવિત્ર અને સ્તુત્ય છે.
તમે મા અને એન તરીકે સંસારનું પોષણ રક્ષણ અને નિભાવ કરો
છો. અને સંસાર સુખમય કરનાર પણ તમેજ છો. લંપટ વ્યસન-
ને તાળે ન થતાં તેના સામે દ્રઢતાથી ઉભા રહી ધીરજથી આ સંસાર
રૂપી સાગરના કુખમયમોળાં વટાવો છો. તમે સ્ત્રીઓ રતનનીખાણ છો.
પૃથુરાજ અને શીવાજી જેવા બહાદુર પુરુષો ભોજ અને કરણ જેવા
દાનશ્રીઓ નરસિંહ ધીરો તુલસીદાસ મીરાંબાઈ જેવા બકતો તમારા
પેટમાં પાડ્યા છે. હક્કી વર્ણમાં જન્મ્યા અને ઉછર્યાં છતાં તમે તમારી
જાતને લજવી નથી. ધન્ય છે! ધન્ય છે! આવી સ્ત્રીઓને.

(લાવણી.)

અરે ! સુણોને વ્હાલાવીર, ધરીને ધીર બોલ મુજ ખાસો,

“ કદી ધર્યો જો હોઠે દારૂ તમે ખરતાશો. ”

આ થયો ગોલાના હાલ, ખોયાં ધરખાર, દારૂથી કેવા,

તેવા થશે તમારા, માંડ્યો દારૂ જો લેવા.

તેવતો પહેલા ધનવાન,

સુખેથી કરતો તાન,

પછી બૂઝ્યો નિજ બાન

ખન્યો શુભતાન, મુક્યું નિજ માન, દાર સંગ પડ્યો;
ચઢાવી સોસા ખુગ આઢી તઢી પડ્યો.

ચઢ ગયો પછીથી ખવાર, દુખનો માર, ખાધો તે રણે;
નાર શિક્ષા આપે નિત્ય તથાપિ ન માને.

એક દોન ચઢાવી ખુગ, બી ચકચૂર, આગ્યો અથડાનો.
મૂઢે પ્રવેશ કરતાં પડેલ પડ્યો અખડાનો.

ઢૂટી ગયું નિજ બાન,

ત્યાં વહી રકતની ધાર;

ખોયું વળી નિજ બાન.

ડોતી કાંઈ સાન, મુકીને માન, પડ્યો ત્યાં નાગો;

મુખે નીકળે ફીણુ બગણે માણો.

દેખી પતીના હાલ, ગિચારી નાગ, આંચુ સાથ દોડી.

હમ કુમક મિત્રની ગઢ પતી ઘેર તેડી.

પછી આણ્યું પતીને બાન, કરી કિપચાર, પ્રીતે તેણે નાં,

પસ્તાયા રણ્યા લાંબ પછી ખુગ મનમાં.

વળી ધરીને ગન, હાલને પણ. બોલ્યા તે મનમાં;

“ નકો બપ ઝેજે અવતાર, દાર સંગ પડતાં.

“ ખરે! મિદ્ તેનો અવતાર, ધરીને વહાલ, દાર જે પાતો;

“ કરે શ્વાન સમજત, હુલી શુભ રીતો. ”

